

INTERVJU KAO NAUČNOISTRAŽIVAČKA METODA

Samir BEGLEROVIĆ

Nedavno sam bio u prilici pretočiti u bibliografski podatak jedan od davno vođenih intervjua. Susreo sam se s jednom nepoznanicom. Tragajući i listajući stručnu literaturu, nisam samo naučio pravilan način bilježenja intervjua kao bibliografske jedinice, već sam, čitajući o toj metodi, a na sugestiju profesora Muje Slatine, uvidio da uopće i ne znam šta je to intervju te da ne poznajem gotovo nijednu njegovu zakonitost.

Nakon toga sam ponovno prelistao nekoliko intervjua i uočio da i mnogi novinari i publicisti ne poznaju baš sjajno ovu tematiku. Stoga sam odlučio napisati esej koji predstavlja i pojašnjava spomenutu metodu.

I. INTERVJU

Za izraz intervju neki znanstvenici upotrebljavaju sinonime: usmena eksploracija i razgovor.¹ S druge strane, Anić, Klaić i Domović intervju objašnjavaju kao "razgovor, ispitivanje; osobito: razgovor između novinara i kakve poznate osobe iz javnog života".² U svakome slučaju, navedene inačice mogu nam približiti pojam intervjua na opći način. Razmatrajući, pak, šta pojam intervju predstavlja u naučnoistraživačkome smislu, osvrnut ću se na stručnu literaturu, naročito na djela Mužića te Gooda i Scatesa.³

1. Općenito o intervjuu

Metodi intervjua istraživač pribjegava u slučajevima kada do određenih znanstveno-istraživačkih rezultata, odnosno činjenica,

podataka, za njihovo izgrađivanje, nije moguće drukčije doći.

U intervjuu, najopćenitije gledano, postoje dvije strane: strana koja intervjua, ispitivač, odnosno znanstvenik, i strana koja je intervjuirana, izvor podataka koji su nam potrebni. Naglašavam riječi najopćenitije gledano, jer, kao što ćemo kasnije vidjeti, moguće je da u intervjuu sudjeluje i nekoliko osoba, bilo kao voditelji intervjua, bilo kao intervjuirani.

Metoda intervjua unekoliko je slična metodi upitnika. Metoda upitnika je, ustvari, pripremljeni formular koji se raspodjeljuje određenoj grupi radi prikupljanja potrebnih informacija. Naročito se upotrebljavaju pri ispitivanjima mišljenja i stavova pojedinih grupa.⁴

Intervju ima neke naročite vrijednosti u odnosu na upitnik⁵:

a) respondenti (osobe koje su intervjuirane) mogu dati lične i povjerljive informacije koje obično ne bi napisali; mogu poželjeti da vide ispitivača koji prikuplja informacije da bi se uvjerali o upotrebi iznijetih činjenica; možda im lični kontakt daje podstreka da se izjasne; i, na kraju, poneki ispitanici su dosta nemarni što se tiče čitanja i pisanja;

b) intervju omogućuje ispitivaču da prati u stopu i da iskoristi sredstva za rješavanje sporednih problema; prilikom tretiranja složenih tema i pitanja, razvijanje ili tendencija razgovora može odvesti na bilo koju stranu i nijedan unaprijed pripremljeni instrument ne može se u potpunosti primijeniti u datoj situaciji;

c) intervju omogućuje da ispitivač oblikuje dojam o osobi koja daje informacije, da u izvjesnoj mjeri prosuđuje istinitost odgovora i da čita između redaka ono što može i da ne bude izrečeno riječima;

d) intervju pruža mogućnost onome koji ga vodi da i sâm daje informacije i da kod ispitanika razvije neki određen stav, što se ne može postići prilikom upotrebe upitnika ili testa⁶. Ova mogućnost davanja i oduzimanja naročito je važna kod terapijskog intervjua ili savjetovališnog intervjua, koji se naveliko upotrebljava pri radu na pojedinačnim slučajevima. U tom slučaju, intervju omogućuje razmjenu mišljenja i obavještenja; on, u svakom slučaju, nije jednostran.

Razmišljajući o navedenim posebnostima intervjua, uočavamo njegovu naročitu vrijednost. Jezgrovito rečeno, intervju koristimo u situacijama kad želimo doći do specifičnih informacija i podataka donekle osjetljive naravi, kao što su intimni podaci neke osobe, činjenice iz porodičnoga života i slično.

Intervju se upotrebljava u mnogim praktičnim situacijama i u druge svrhe, a ne samo za ispitivanja. Poznat je slučaj razgovora prilikom zapošljavanja kandidata. Naime, mada su za potrebe poslodavca, ili poslodavnog odbora, sasvim dovoljne informacije koje pruža formular za prijem, gotovo redovno se organiziraju i intervjui, obično nakon što kandidat ili kandidati zadovolje takozvane preliminarne uvjete.

Cilj intervjua u ovome slučaju nije sakupljanje većega broja informacija koje se tiču životopisa kandidata, ili barem nije glavni cilj, već bliže upoznavanje s kandidatom, uglavnom s njegovom psihičkom, ali i fizičkom stranom. Razgovorom dolazi i do neverbalne komunikacije, razmjene mišljenja na način čitanja između redaka, odnosno načinom gestikuliranja ili tjelesnoga reagiranja na neke stavove.

“Intervju je osnovni postupak u socijalnom proučavanju pojedinačnih slučajeva, kao i u psihijatriji i u mnogim drugim dijagnostičkim i terapijskim područjima pedagogije,

psihologije i sociologije... Intervju je glavni instrumenat za prikupljanje podataka na terenu, uključujući popise stanovništva i slična prebrojavanja, socijalni i ekonomski status porodice, životni standard, porodične budžete i ukus potrošača.”⁷

Prema istim autorima, Bingham i Moore su uradili najopširniju studiju o primjeni intervjua, pri tome, između ostalog, uključivši intervjue u agencijama lokalne samouprave, pri socijalnome radu s pojedincima, intervjue na mentalnoj klinici i u novinarstvu.

Često je intervju u funkciji nadopune metodi eksperimenta. Govoreći o ovoj funkciji intervjua, autori donose citat prethodno spomenute dvojice istraživača na ovome polju koji se odnosi na nadopunu metodi eksperimenta koja se koristila pri proučavanju promjena u stavu pojedine grupe:

“Kontrolirani eksperiment neće nam pokazati zašto nema promjene. Rezultati eksperimenata pokazuju samo čiste učinke propagande na određeni stav, a ne složeniju dinamiku odgovora koji je doveo do tog čitavog efekta...

Razlog za neuspjeh jednog filma jeste činjenica da dvije teme, od kojih je svaka bila efektna, izazivaju odgovore koji jedan drugoga poništavaju. Materijal dobijen putem intervjua tako nam omogućuje da damo psihološko objašnjenje koje može i ne biti zabilježeno u rezultatima eksperimenta... Ovakva vrsta slučajeva ne samo da prikazuje tip odgovora koji se vraća na isto, nego nam također pokazuje kako nam usmjereni intervju omogućuje upotrebu i obogaćivanje vrijednosti tradicionalnog kontroliranog eksperimentiranja”⁸.

Na ovome tragu, spomenimo da se, također, ističe vrijednost usmjerenog, odnosno kontroliranog intervjua, o čemu ćemo nešto više reći u sljedećem potpoglavlju.

2. Vrste intervjua s obzirom na svrhu

Ovisno o svrsi te o načinu vođenja, i intervju, kao i ostale metode, možemo

razvrstati u nekoliko kategorija. U ovome potpoglavlju govorimo o vrstama intervjuja s obzirom na njihovu svrhu, odnosno s obzirom na profil voditelja.

a) pedagoško-istraživački intervju; cilj mu je dolazak do novih znanstvenih saznanja; pri ovome pristupu, intervju se vodi s naglaskom na konkretne rezultate; ovakav tip prepoznajemo kad čitamo naizgled nezanimljive intervjuje, intervjuje u kojima nema duhovitosti ili barem nije toliko izražena, koji obiluju informacijama, podacima i datumima; ovakav intervju koji vodi stručnjak u konkretnoj oblasti izaziva dosadu kod čitalaca koji nisu direktno vezani za tu struku; pažnja je usmjerena na konkretno, na nova saznanja u konkretnoj oblasti, a ne na zabavu čitalaca;

b) novinarski intervju; premda mu je cilj također dolazak do novih saznanja, uporedo vodi računa i da materijal bude pitak što većem broj čitalaca, nestručnjaka u konkretnoj oblasti; čak i stručnjacima u toj oblasti, novinar mora intervju učiniti i zabavnim, privlačnim u svakome segmentu; suho iznošenje činjenica ubrzo zamara i dok pedagoško-istraživački intervju računa sa eventualnim pauzama i višebrojnim čitanjem teksta, novinarski intervju često ima u vidu mogućnost da će čitalac samo jednom pročitati intervju i vjerovatno bez pauze; ukoliko novinar ne uspije zadržati pažnju čitaoca, može se dogoditi da intervju ostane nedočitan ili čak i nepročitan.

Također bi trebalo naglasiti i razliku između intervjuja kao metode u općemu smilu i nastavnoga razgovora kome je cilj bolje razumijevanje odgajanika (uz razumijevanje uvjeta u kojima odgoj teče), na osnovu čega odgajatelj lakše i sigurnije uvezuje obrazovne i odgojne sadržaje, odnosno zahtjeve, s jedne strane, sa psihofizičkom stvarnošću konkretnoga odgajanika, s druge strane.

Naučnoistraživački intervju; razlikuje se i od terapijskoga intervjuja, jer nije usmjeren na samu ličnost, već na problem

gdje je konkretna osoba koja se intervjuira samo jedan dio njegove pojavnosti; dočim, terapijski intervju u prvi plan stavlja upravo osobu, a problem promatra kao okolnost u kojoj ta osoba egzistira.

3. Vrste intervjuja prema sadržaju i toku

Posmatramo li intervju s obzirom na njegov sadržaj i tok, prethodna podjela više nije precizna. Stoga se pred nas stavljaju i novi tipovi, odnosno vezani i slobodni intervju.

Treba naglasiti da ne postoji stroga razdioba između ova dva tipa.

Ograničenost i vezanost pitanjima te slobodno "nadmudrivanje" s osobom koju intervjuiramo ne mogu stajati u potpunosti odvojeni jedan od drugoga te je neka kombinacija često odgovarajuće rješenje. Stoga, kada se govori o ovoj podjeli misli se na prevladavajuće učešće jednoga ili drugoga elementa.⁹

a) vezani intervju; pitanja su unaprijed definirana i, reklo bi se, strogo određena. Nije pohvalno postavljanje novih ili drugih pitanja. Ovim pristupom se više koriste početnici, jer nas usmjeravanje čini bližim dosezanju odgovora potrebnih za otkriće. Ali, kao da se ovim rješenje već pretpostavlja, pa samo tražimo potvrdu uspostavljene hipoteze. Profesionalne, uvježbane, osobe ovaj tip intervjuja koristit će naročito u slučajevima tzv. ankete u usmenome obliku;

b) slobodni intervju; za razliku od prethodnog, ne trpi korištenje bilježaka, mada ni to nije rijetko ukoliko osoba koja intervjuira nema dovoljno iskustva. Kao što smo već napisali, u ovome tipu intervjuja riječ je više o nadmudrivanju, jer je drukčijim, često suprotnim, stavovima cilj da osobe koju intervjuiramo isprovociramo na bogatiji i neuobičajen odgovor. Ovaj intervju se još naziva dijalektičkim, odnosno taraktičkim.

Tabelarno prikazano, prema Mužiću (str. 251.), osnovne razlike između vezanog i slobodnog intervjua izgledaju ovako:

VEZANI	SLOBODNI
Podsjetnik je u obliku tačno određenih pitanja ili bar tačno određenog redosljeda sadržaja o kojima treba razgovarati.	Pitanja u podsjetniku predstavljaju tek ishodišta za pronalaženje stavova ispitanika, što se realizira zajedničkim naporom i uslovljava veću prirodnost razgovora.
Vežanost omogućuje da se apriori odrede kategorije odgovora pri kasnijoj obradi.	Nema te mogućnosti, jer se ne zna unaprijed kakvi sve odgovori mogu uslijediti. Stoga se kategorizacija vrši aposteriori, tj. nakon razgovora.
Lakše se vodi. Ukoliko je dobro pripremljen, dobro ga može voditi i osoba s manje vještine i iskustva u tom radu.	Teže se vodi. Zahtjeva veću vještinu, spretnost i iskustvo u vođenju intervjua. Važnije je, nego kod vezanog, stvaranje kontakta, povjerenja. Osnovna je teškoća da se, usprkos slobodi u razgovoru, ipak postigne njegova svrha, tj. da omogući takve generalizacije koje će dovesti do širenja pedagoške spoznaje.

4. Vrste intervjua prema osobi koja se intervjuira

Naredna moguća podjela intervjua odnosi se na osobe koje se intervjuiraju. Dva su tipa intervjua ove vrste, direktni i nedirektni.¹⁰

a) Direktni intervju; riječ je o planiranom i organiziranome razgovoru ispitanika i ispitivača. Pored toga, ovo je razgovor sa samom tom ličnošću, odnosno osobom o kojoj se podaci i traže.

Značaj ovoga tipa intervjua, prije svega, leži u vjerodostojnosti i provjerljivosti dobijenih odgovora iz perspektive čitaoca/konzumenta;

b) Nedirektni intervju; to je intervju koji znanstvenik vodi s okolinom objekta, tj. s

roditeljima/starateljima ispitanika, njegovim sestrama i braćom, rođacima, prijateljima, učiteljima, učenicima i slično.

Moguće je praviti kombinaciju oba tipa s namjerom dobijanja i objektivnog i subjektivnog suda o osobi koja je objekt istraživanja. Ova kombinacija se najčešće i upotrebljava, s tim da u našoj štampi prevladava kombinacija koja daje oko 75-80% mjesta intervjuu s osobom koja je objekt istraživanja (direktni intervju), a preostali dio novinskoga prostora daje se stavovima drugih o njemu (nedirektni intervju). Na ovome tragu se uočava i namjera nuđenja zabavnijeg intervjua praćenjem samoiskaza iskazima drugih i odgovarajućim fotografijama.

5. Vrste intervjua prema broju ispitanika

Pretposljednja podjela tipova intervjua odnosi se na podjelu shodno broju ispitanika s kojima se simultano razgovara.

a) Individualni intervju; intervju koji vodimo samo sa jednom osobom. Ovaj tip intervjua prevladava u slučajevima vođenja direktnog intervjua, koji je uglavnom i vezani. Naime, ukoliko je predmet našega razgovora sakupljanje informacija (biografskih, stavova, mišljenja) o osobi s kojom imamo priliku razgovarati, najbolje je to činiti uz pomoć prethodno utvrđenih pitanja, a nije rijedak slučaj da i same intervjuirane osobe prilikom pristanka na razgovor zahtijevaju listu pitanja koja će im biti postavljena;

b) Kolektivni intervju; razgovor s više osoba koji, za razliku od individualnog, mora biti slobodnoga tipa želi li se doći do valjanih rezultata. Pored toga, voditelj intervjua mora biti izuzetno vješt i naročito pripremljen za ovakvu vrstu razgovora. Želimo li napraviti daljnju podjelu, možemo govoriti o kolektivnom nedirektnom intervjuu, gdje nije prisutna osoba koja je objekt istraživanja, i kolektivnom direktnom intervjuu, kad se u intervjuiranoj grupi osoba nalazi i objektna osoba.

6. Vrsta intervjuja prema načinu vođenja

Pored ovih vrsta intervjuja, možemo govoriti i o posebnoj metodi intervjuiranja koja je određena načinom njegova vođenja. Za ovaj intervju intervjuirana osoba dobija zasebne instrukcije, bilo da joj se detaljno objašnjava kompletan sistem u koji planirani intervju ima biti ugrađen, bilo da se upozorava na specifičnosti situacije ili situacija u kojima će se naći prilikom intervjuja.

Konciznije rečeno, preduvjet uspostavi i vođenju usmjerenog ili dubinskog intervjuja jest oformljenje specifičnih uvjeta i posebna detaljna priprema intervjuirane osobe.

Dubinski ili usmjereni intervju posjeduje najmanje četiri specifičnosti u odnosu na druge vrste¹¹:

a) intervjuiranim osobama se skreće pažnja da će biti uključene u određene konkretne situacije, kao što je, naprimjer, gledanje filma ili slušanje radija;

b) hipotetično značajni elementi, obrasci i cjelokupna struktura date situacije prethodno se analiziraju (analiza sadržaja), što čini ispitivač, i tako dolazi do niza značajnih hipoteza koje su u vezi sa značenjem i posljedicama određenih aspekata te situacije;

c) na osnovu ove analize, ispitivač razvija plan vođenja intervjuja ističući glavna područja ispitivanja i hipoteze koje označavaju pogodnosti podataka do kojih treba doći u toku intervjuja;

d) intervju je sam po sebi usmjeren na subjektivna iskustva osoba koje su izložene prethodno analiziranoj situaciji; ovako dobijeni odgovori omogućuju ispitivaču da iskuša vrijednost svojih hipoteza i da ustanovi unaprijed neočekivane odgovore u toj situaciji, time postavljajući nove hipoteze.

Ovako vođenim intervjuom nastojimo doći do informacija koje su duboko skrivene u intelektu i duši intervjuiranih osoba.

Dubinskim intervjuom otkrivamo motivaciju konkretnih postupaka ili, pak, velikoga dijela života osobe zbog koje intervju radimo, odnosno oko koje se pitanja vrte.

Naravno, treba razgraničiti, odnosno posvijestiti da svaki intervju, ustvari, odražava subjektivnost intervjuirane osobe te da je on samo jedno od nužnih sredstava u istraživanju. Izgrađivanje znanstvenih rezultata isključivo na intervjuu (naročito ako intervju vodimo sa osobom koju istražujemo ili nekim njoj bliskim) u najmanju ruku predstavlja faličan pristup, čiji rezultat, također, ne može biti kvalificiran kao vjerodostojan. Štaviše, i u samome intervjuiranju istraživač treba kombinirati više tipova intervjuja, dajući prednost dubinskom ili usmjerenom intervjuu, a potom drugim tipovima ili, pak, vješto sastavljenim upitnicima.¹²

Kao što rekosmo u uvodu ovoga rada, nerijetko nailazimo na intervjuje u čijemu uvodu biva istaknut cilj dolaska, ono što je intervjuiranu osobu nagnalo na konkretan čin (privremen ili trajan), dakle otkrivanje motivacije. Da bi se tako nešto i postiglo, treba obratiti pažnju na dvije pojedinosti.

Prvo, sama motivacija ne mora biti toliko zanimljiva koliko je zanimljiv i bitan stav koji iza nje stoji; također, opisom, ali vjerodostojnim, ponašanja osobe za vrijeme intervjuiranja možemo otkriti i koliko je pouzdan njen iskaz o vlastitoj motivaciji. S druge strane, otkrivanjem stava koji je u njoj probudio konkretnu motivaciju, u stanju smo ne samo vjerodostojno predstaviti taj nagon već i pretpostaviti buduće ponašanje u određenoj situaciji.

“Moramo proniknuti u suštinu stavova... ispitujući one polusvjesne emocijama opterećene dispozicije iz kojih proizlaze svakodnevni stavovi iskazani riječima u odnosu na neke specifične probleme.”

II. PRIPREME ZA INTERVJU

Kao u svakoj djelatnosti, i uspješno provođenje intervjuja uveliko zavisi od valjanih priprema. Ne priprema se samo osoba koja intervjuira, već i ispitanik. Pripreme ispitanika mogu se podijeliti na lične i posredne.

Na posredne pripreme utiče ispitivač što preciznijim opisom projekta na kome radi i što jasnijim objašnjenjem cilja planiranoga razgovora. Također, bilo bi lijepo skrenuti pažnju ispitaniku i na neke moguće posljedice intervjuja, a što se u praksi često izbjegava.

Lične pripreme ispitanika tiču se samo osobe koju intervjuiramo, s tim da po potrebi ispitivač i tu može sudjelovati u smislu psihičke pomoći, naročito ako je ispitaniku to prvi intervju.

Kod Mužića nalazimo pobrojane slijedeće pripreme za intervju:

1. organizacione;
2. vremenske;
3. sadržajne;
4. podsjetnik.¹⁴

1. Organizacione pripreme

Organizacione pripreme tiču se organiziranja i uređivanja mjesta na kome će se voditi intervju. Poželjno je da atmosfera mjesta bude što prirodnija, naročito ako intervjuiramo djecu.

Izleti ili boravak u dvorištu, po mogućnosti uz igru, sigurno će pružiti bolje rezultate.

Što se tiče intervjuiranja starijih, poželjno je da to bude u svijetloj i prozračnoj prostoriji.

Psiholozi ističu bitnost fenomena poznatoga prostora, tj. da, ukoliko je to moguće, prostorija u kojoj se vodi intervju bude poznata ispitaniku. Naročiti efekti prostorije: razglas, akustičnost, specifičnost sadržaja (mikroskopi, knjige, računari i sl.) mogu uveliko pokvariti efekt pitanja. Dobro bi bilo i izbjegavati pretrpanost stola papirom i knjigama, što, također, može omesti ispitanika u odgovaranju na pitanja.

2. Vremenske pripreme

Vremenske pripreme se odnose na određivanje vremena intervjuiranja, koje treba, barem u što većoj mjeri, odgovarati svim sudionicima intervjuja, odnosno ispitivaču i ispitaniku, ukoliko je riječ o individualnom

intervjuu, tj. ispitivaču i svim ispitanicima, ako se radi o kolektivnom intervjuu.

Vrijeme intervjuja može označavati i prepreku. Ukoliko dođe do opravdanoga otkazivanja intervjuja, bilo s jedne, bilo s druge strane, na slijedeći termin neko od sudionika intervjuja može doći uznemiren ili ljut, što će se odraziti na rezultate intervjuja.

Ispitivač mora nastojati ispuniti dogovoreno, a u slučaju da ispitanik bude spriječen doći na intervju u zakazano vrijeme, treba od njega tražiti da se izvini, a potom nastaviti s vedrim raspoloženjem.

3. Sadržajne pripreme

Pod sadržajnim pripremama podrazumijevamo što bolje pripremanje ispitivača za intervju. Ispitivač treba znati tačno koji su mu podaci potrebni od ispitanika. Pogotovu se na televiziji često mogu vidjeti intervjui napravljeni više radi efekta vođenja intervjuja s nekom poznatom ličnošću negoli radi dolaska do nekih odgovora.

Ispitivač mora posebnu pažnju posvetiti upoznavanju s dotadašnjim djelovanjem osobe koju ispituje te što bolje savladati određenu terminologiju, rječnik naročitih izraza.

Ukoliko ovo nedostaje, pročitat će se rečenice kao: "Zar niste član tog i tog udruženja? Izvinjavam se, to nisam znao" te sintagme poput prirodna narav.

4. Podsjetnik

Da bi se ispitivač osigurao da će intervju ići u željenome pravcu, najbolje je da, i pored svog iskustva i dobre opće prepremljenosti, pripremi i podsjetnik u kome bi izložio plan intervjuja, njegov tok, moguća pitanja, neuobičajene informacije i slično.

U ovome podsjetniku moglo bi stajati i neko optimalno vrijeme trajanja intervjuja jer taj period može nekad biti bolje ocijenjen izvan nego za vrijeme intervjuja.

Prilikom razmišljanja o intervjuu, treba predvidjeti moguću škrtost, a nekad i suprotno

– obilnost odgovora te, shodno tome, u podsjetniku iznijeti i plan rješavanja toga problema, ukoliko do njega dođe. Ali, o ovome ne treba toliko razmišljati da se ne bi oformila trema pred intervju, što će vrlo lahko pokvariti i pripremu, a i sam duh intervjua.

III. TOK INTERVJUA

S obzirom da je riječ o naučnoistraživačkoj metodi, intervju ima svoj tok i sam protokol. Mužić¹⁵ navodi dvije ključne stavke toka intervjua: atmosfera i početni kontakt te način intervjuiranja.

1. Atmosfera i početni kontakt

Pod atmosferom podrazumijevamo tri pojedinosti: atmosfera mjesta, raspoloženje ispitivača i raspoloženje ispitanika.

O atmosferi mjesta govorili smo u prvoj tački prethodnoga poglavlja. Raspoloženje ispitivača je komponenta na koju možemo znatno uticati. Iznenadne psihofizičke promjene dolaze, više-manje, same od sebe. Ali, pored toga, ljubav prema zadatku, izvršena priprema, dogovoren zajednički termin intervjuiranja, više su nego dovoljni za vedro raspoloženje ispitivača.

Što se, pak, tiče raspoloženja ispitanika, i o tome smo nešto rekli u uvodu trećega poglavlja. Jezgrovito ponovivši, moramo uraditi ono što je do nas: predstaviti se, detaljno objasniti projekt koji radimo, sasvim jasno postaviti pitanja, na lijep način usmjeriti odgovor prema zahtijevu pitanja ili pitanje još jasnije i preciznije preformulirati.

Početni kontakt se može nazvati i poletnim, jer od njega uveliko zavisi tok intervjua. Početni kontakt zahtijeva naše predstavljanje ispitaniku. Lijepo je nenapadno mu pokazati da makar donekle vladamo rječnikom njegove struke te iskazati makar blagi interes prema njegovome radu.

Ukoliko smo u ulozi ispitivača, ne smijemo ostaviti dojam da nešto krijemo, da možda

želimo nešto drugo od onoga što iskazujemo. Na neki način, ispitanik treba steći povjerenje u nas i blagu simpatiju, što će, ipak, ispitanika i ispitivača i dalje držati na distanci, ali što će uvjeriti ispitanika da je upravo ovaj ispitivač vrijedan njegovih informacija.

Za vođenje intervjua je bitna odjeća ispitivača. Neki smatraju mudrim obući se po ukusu ispitanika. Ali, to može kod ispitanika oformiti nepremostivi jaz nepovjerenja ukoliko primijeti da je ispitivač obučen tako samo radi njega.

Također, vulgarno i neukusno oblačenje, makar to i bio ispitivačev stil, treba izbjeći, jer će to sigurno zbuniti intervjuiranu osobu, a možda i rezultirati konflikt već na samome startu.

2. Način intervjuiranja

Način intervjuiranja ovisi o vrsti intervjua i o temi o kojoj se razgovara. Naročito se početnicima, kao što smo rekli, preporučuje vezani intervju, premda i pored priprema može doći do problema.

Da bi se ovo na neki način izbjeglo, Mužić predlaže sljedeće:

– najvažnije je održati temu razgovora; bude li ispitanik izbjegavao, odnosno skretao s teme, treba ga na uljudan, nježan način vratiti na pravi kolosijek;

– intervju nije diskusija; u diskusiju ispitivač ulazi samo onda ako treba dodatno isprovocirati ispitanika na neke tražene odgovore;

– ukoliko ispitivač stupa u diskusiju, ona mora biti kratka i blaga; treba ponoviti da cilj intervjua nije diskusija, tako da ispitivač ne treba reagirati na stavove ispitanika;

– ne treba iznositi svoje mišljenje; nismo pristupili intervjuu kako bismo ispitanika ubijedili u ispravnost naših stavova, ili njegovih; sa njim samo vodimo intervju, dobijamo informacije;

– treba paziti da ne zamijenimo uloge, pa da ispitanik počne postavljati pitanja nama;

ovo je dozvoljeno samo ukoliko se od nas traži preformulacija pitanja; cijelim tokom intervjua osobi sa strane treba biti jasno ko koga intervjuiira.

IV. PROTOKOL INTERVJUA

Konačno, intervju kao naučnoistraživačka metoda ima i svoj protokol. Protokol je "osnovni dokumenat o samom intervjuu, zapravo njegov rezultat. Sadržaj protokola jest izvor podataka koje smo dobili intervjuom i koji postaju predmet daljnje obrade. Podudaranje protokola raznih ispitivanja o istoj pojavi predstavlja osnovu za generalizacije, za pronalaženje uzročno-posljedičnih veza, ukratko za osvajanje novih pedagoških spoznaja. Stoga se on po svojoj važnosti mjeri sa protokolom snimanja pri sistematskom promatranju. Naprotiv, protokol intervjua je važniji dokument od protokola testiranja, gdje ovaj predstavlja samo pomoćni dokument dok su osnovni dokumenti sami tekstovi".¹⁶

1. Zaglavlje

Kao i kod srodnih dokumenata, zaglavlje intervjua sadrži podatke o ispitivaču, ispitivaniku, mjestu i vremenu intervjua.

U gornjem desnom uglu se navodi naziv ili kratica istraživačkog projekta u okviru kojeg se vrši intervjuiiranje.

2. Sadržaj

Kako kaže Mužić, sadržaj protokola zavisi od vrste intervjua. Kod vezanoga intervjua su napisana pitanja ili je tačno određen tok razgovora.

U ovome slučaju, nakon pitanja odmah treba zapisati odgovor, što bi dalo izgled vjerodostojnosti. Ali, pošto simultano slušanje i bilježenje odgovora ima svojih teškoća i nedostataka (smanjena preciznost, teško čitljiv rukopis, zbunjivanje i ometanje ispitanika i slično), u praksi se često odmah nakon pitanja napišu i mogući odgovori. Ovo je mnogo lakše

jer ispitivač nakon saslušanoga odgovora samo treba zaokružiti jedan od odgovora a, b, c..., slično metodi ankete.

Ali, može se dogoditi da ispitanik da opširniji, ali u cijelosti važan odgovor ili da odgovor bude popraćen još jednim pododgovorom. Stoga se preporučuje da, pored navođenja a, b, c... rješenja u pripremi za intervju, ispitivač ostavi i slobodnoga prostora za dopisivanje nakon svakoga pitanja.

Ukoliko je riječ o nevezanom intervjuu, bilješke se uglavnom i ne nose, mada to nije uvjet. Neki odgovori mogu biti složenijega sadržaja (npr., stihovi neke pjesme), pa je bolje tražiti od ispitanika da riječi polahko ponovi, a uporedo s tim bilježiti ih u teku ili notes.

Nevezani intervju uglavnom prate magnetofonski snimci (audiozapis), pa je i time suvišna upotreba bilježnica. Ipak, može se dogoditi da ispitanik (ispitanici) osjećaju nelagodu usljed tonskoga snimanja ili se, pak, više boje zloupotrebe intervjua zabilježenog ovim putem (ovo naročito ako su teme razgovora osjetljive), pa treba biti spreman na moguću zamjenu bilježenja. Stoga je savjet da se ipak uvijek, pored magnetofona, nosi i bilježnica.

V. NAVOĐENJE INTERVJUA U BIBLIOGRAFIJI

Posljednje poglavlje se odnosi na problem predstavljanja intervjua u pisanom obliku ukoliko je bio samo jedno od sredstava dolaska do znanstvenoga otkrića.

Radeći bibliografiju znanstvenoga rada, zadatak istraživača je navođenje potpune bibliografije, svih pisanih sredstava koje je koristio u radu. Bibliografski, materijali se mogu svrstavati na nekoliko načina: po stepenu bitnosti (primarni i sekundarni izvori), po jezičkome srodstvu (literatura na bosanskome jeziku, engleskom, arapskom...) ili, jednostavno, zbirno, s tim da se materijali tada razvrstavaju po abecednome redu.

Pored toga, u posebnome dijelu biblio-

grafije treba izdvojiti neobjavljeni materijal. To mogu biti intervjui, neobjavljene teze, materijali sa skupova, pisma, govori, dokumenti. Neobjavljeni materijali stavljaju se pod navodnike. Bitno je istaći ime autora, naslov rada, akademski stupanj za koji je teza izrađena, školu (fakultet), godinu i stranice.

U bilješci za intervju ili pismo treba označiti osobe, njihov položaj (ukoliko je potrebno), mjesto i datum.

Na kraju, navest ćemo dva primjera navođenja intervjua i pisma u konačnoj bibliografiji. Primjeri su preuzeti iz Good-Scatesa (str. 694.)

Prvi primjer (navođenje intervjua):

33) Intervju između autora i Claudea V. Courtera, glavnog inspektora škola u Cincinnatiju, Ohio, 8. oktobar 1951.

Drugi primjer (navođenje pisma):

34) Pismo autoru od Raymonda Waltersa, predsjednika Savjeta Univerziteta Cinnccinati, Cinnccinati, Ohio, datirano 8. oktobra 1951.

Bilješke:

- 1 Vladimir Mužić, Metodologija pedagoškog istraživanja, Svjetlost, Sarajevo, 1979., str. 249.
- 2 Anić, Klaić, Domović, Rječnik stranih riječi, Sani-Plus, Zagreb, 1999., str. 618.
- 3 Good-Scates, Metode istraživanja u pedagogiji, psihologiji i sociologiji, Pedagoški horizonti, bez mjesta i god. izd.
- 4 Trebalo bi spomenuti najmanje dvije stvari. Prvo, po pedagoškoj definiciji, upitnik je sinonim za anketni list, odnosno kontrolni upitnik. Anketni list je "tiskanica s pitanjima koja su upućena adresantima u nekoj anketi", a anketa je "postupak kojim se ispituje mišljenje ispitanika, njegov stav i sl. u vezi s nekim određenim problemom. Pitanja su unaprijed određena, a postavljaju se određenoj skupini ispitanika" (Enciklopedijski rječnik pedagogije, Matica Hrvatska, Zagreb, 1963., str. 1.068., i 43.) I, drugo, ono što je veoma bitno i za metodu intervjua, pod pojmom grupe ne misli se samo na pedagoške institucije u užem smislu (porodica i škola), već na širu socijalizaciju osobe. (Vidi o ovome npr.: Hermann Giesecke, Uvod u pedagogiju, Educa, Zagreb, 1993., str. 91.-94.
- 5 Good-Scates, nav. djelo, str. 510.-511.
- 6 Test je "standardizirani postupak pomoću kojeg se izaziva neka određena aktivnost, a onda se učinak te aktivnosti mjeri i vrednuje tako da se individualni rezultat usporedi s rezultatima koji su dobijeni kod drugih individua u jednakoj situaciji". S obzirom na cilj testiranja, testovi se dijele na: testove znanja, testove sposobnosti i testove ličnosti u užem smislu. Pedagoška enciklopedija, Zavod za udžbenike, Beograd, 1989., tom II., str. 442.
- 7 Good-Scates, nav. djelo, str. 513.
- 8 Good-Scates, nav. djelo, str. 512.
- 9 Vladimir Mužić, nav. djelo, str. 250.
- 10 Mužić, nav. djelo, str. 251.
- 11 Good-Scates, nav. djelo, str. 513.
- 12 Ibid, str. 514.
- 13 Gardner Murphy, Psychological Prerequisites for a Sound Foreign Policy, Journal of Social Issues, 2:15.-16., novembar 1946. (navedeno prema Good-Scates, str. 515.)
- 14 Mužić, nav. djelo., str. 252., 253.
- 15 Mužić, nav. djelo, str. 253.-258.
- 16 Mužić, nav. djelo, str. 258.

m

Summary

Samir Beglerović

AN INTERVIEW AS A RESEARCH
METHOD

One of the methods used in research is interview. As any other method, the interview method is characterized by certain specific qualities and its own set of rules. This work examines the phenomenon of interview itself, its specific qualities and as well as forms of interviews. The work also examines practical sides of interviews, a manner of interview preparation, its desired course and interview etiquette. The final pages of the work deal with ways of including the finished interview in the bibliography of the scientific work.

موجز

سامر بغيروفيتس

المقابلة الصحفية كوسيلة من وسائل البحث العلمي

تعدّ المقابلة الصحفية إحدى وسائل البحث العلمي، وتمتاز بغيرها من وسائل البحث العلمي، بقواعدها ومزاياها الخاصة. ويناقش هذا المقال ظاهرة المقابلة الصحفية وأنماطها ومزاياها الخاصة، ثم ينتقل إلى الجوانب العملية ويعالج طريقة إعداد المقابلة، ومسارها المرغوب، ونظامها. وفي النهاية يشتغل المقال بكيفية تصنيف المقابلة المنجزة في سجلات الأعمال العلمية.